

Mārīte Saviča

Ernesta Felsberga Mākslas kabineta grāmatu kolekcija

Ernest Felsbergs. Intas Dobrājas gleznojums

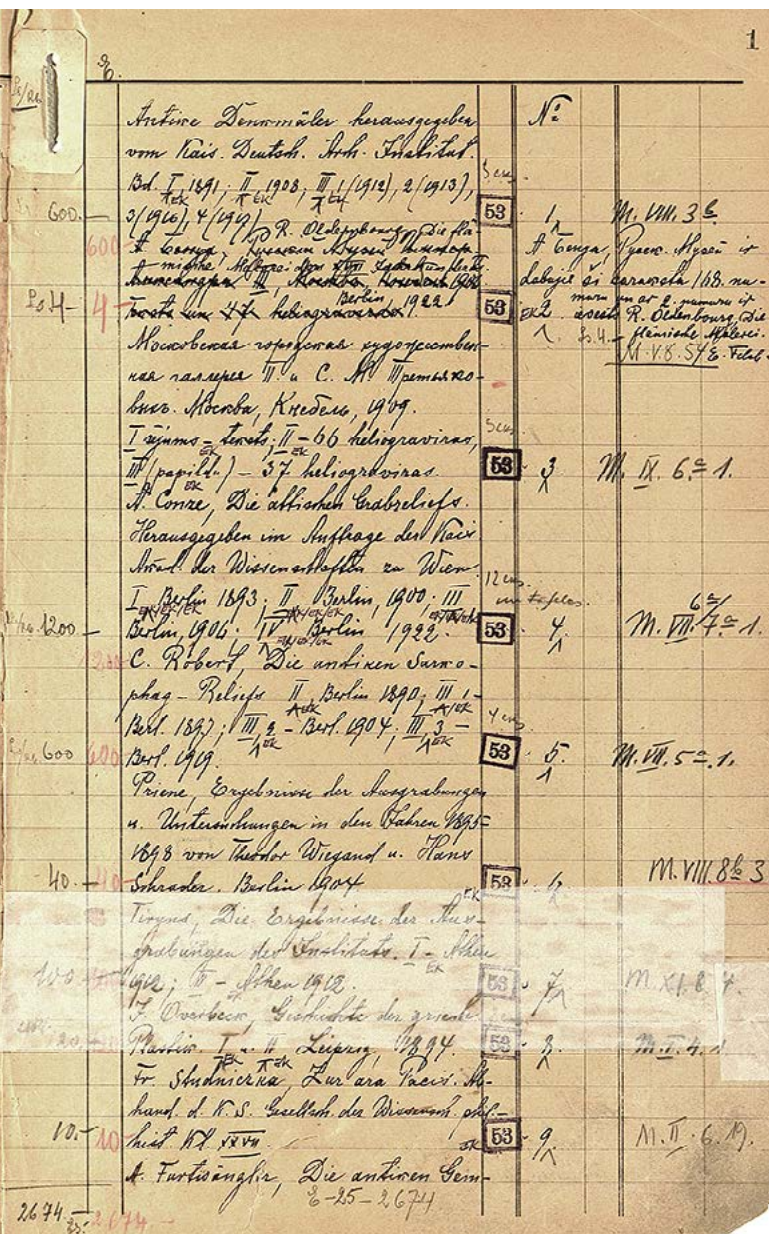
Latvijas Universitātes (LU) Bibliotēkas darbība tās pastāvēšanas laikā ir cieši saistīta ar Universitātes vēsturisko attīstību. Universitātes nozīmīgās jubilejas gaidās jāatlicina laiks, lai atcerētos personības, administratīvos darbiniekus un rektorus, kas ar saviem darbiem

un lēmumiem konkrētos gados veidoja *Alma Mater* dzīvi. Runājot par augstskolas pirmajiem darbības gadiem, kā viens no pirmajiem jāmin Ernests Felsbergs – viņš ar savām individuālajām rakstura īpašībām un intelektu ieņēma nozīmīgu vietu Universitātes tapšanā. Profesors Ernests Felsbergs (07.11.1866.–31.08.1928.) bija LU pirmais vēlētais rektors un profesionāls mākslas vēsturnieks.

1919. gada 28. septembrī oficiāli tika atklāta Latvijas Augstskola, kura uzaicināja E. Felsbergu pievienoties tās akadēmiskajai saimei. 1920. gada 17. augustā E. Felsbergs uzsāka darbu Latvijas Augstskolā (vēlākajā Latvijas Universitātē) kā profesors. 1920. gada 3. septembrī viņš tika apstiprināts par pagaidu rektoru. Viens no svarīgākajiem darbiem tolaik bija izstrādāt Universitātes Satversmes projektu, nostiprināt akadēmiskā personāla sastāvu un ārzemju speciālistu piesaisti universitātei.¹ “Viņa skatījumā Satversmes mērķis ir padarīt Latvijas Universitāti par atzītu akadēmisko un zinātnes centru visas Eiropas mērogā.”²

Profesora E. Felsberga akadēmiskās gaitas visvairāk ir saistītas ar Filoloģijas un filozofijas fakultāti. Pirmo reizi Filoloģijas un filozofijas fakultātēs sēdē E. Felsbergs piedalījās 1920. gada 1. septembrī, jo jau fakultātes 1920. gada 1. aprīļa sēdē viņš bija apstiprināts par profesoru.³ Kopš Tērbatas laikiem viņa sapnis bija izveidot grieķu mākslas muzeju, kādu viņš pārzināja Tērbatā. Tas arī drīzumā tika īstenots. Paralēli lekciju darbam E. Felsbergs līdzdarbojās arī Mākslas kabinetā, kurš bija nodibināts jau pirmajā 1919./1920. mācību gadā. Mākslas kabinetu līdz 1920. gada rudenim pārzināja st. doc. F. Šveinfurts, bet no 1920. gada rudens – E. Felsbergs.⁴ Mākslas kabinetā tika veidota gan priekšmetu kolekcija, gan bibliotēka. Šajā rakstā nedaudz tiks raksturota Mākslas kabineta bibliotēka.

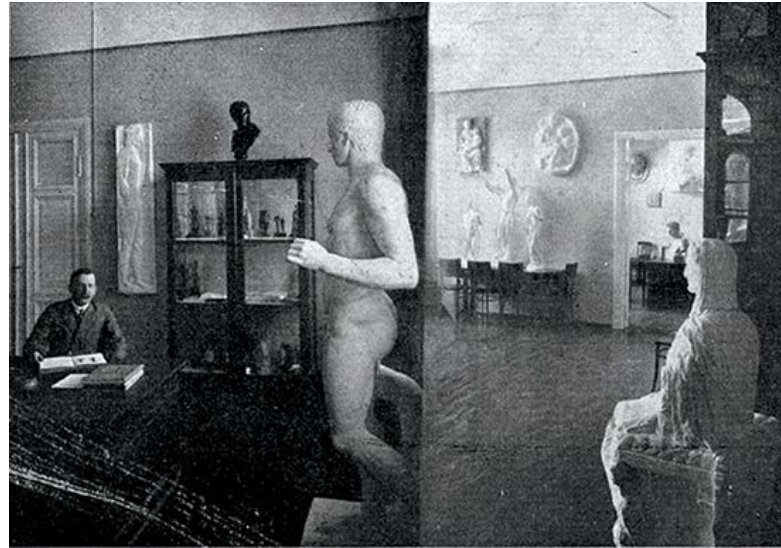
E. Felsbergs ar 1921./1922. mācību gadu šajā kabinetā sāka noturēt savas nodarbības. Tiek uzskatīts, ka ar šo mācību gadu aizsākās Mākslas kabineta darbības attīstība. Pirmajā mācību gadā kabinetā bija kādas simts grāmatas par dažādiem mākslas jautājumiem, kuru skaits ar katru gadu turpināja pieaugt. Ņemot vērā, ka

Mākslas kabineta grāmatu kolekcijas inventāra grāmatas lappuse

Mākslas kabineta uzturēšana tika segta no Filoloģijas un filozofijas fakultātes budžeta, bet mākslas grāmatas arī tajos gados bija dārgas, kā prioritārās tika iegādātas mākslas grāmatas par seno grieķu mākslu.⁵ Tāpat avotos minēts, ka kabinets ir saņēmis arī dažādus dāvinājumus, vērtīgākais dāvinājums ir “Londonas bibliotēkas pārziņa H. Wrighta piesūtītie “The Journal of Hellenic Studies” 35 sējumi, Britu Mūzēja direktora Kenyona dāvinātie minētā mūzēja lielā kataloga 8 sējumi”.⁶ Jau pašos darbības pirmsākumos minēts, ka Mākslas kabineta bibliotēka ir visplašākā un visvērtīgākā Latvijā.⁷

Turpmākajos gados kabineta grāmatu kolekcija papildinājās, un 1927. gadā minēts, ka “Mākslas kabineta bibliotēka sastāv no 530 numuriem (pāri par 1000 sējumiem) ir galvenā kārtā veltīta seno grieķu un romiešu mākslai”.⁸ Tātad grāmatu komplektēšanas tematika jau no pašiem pirmsākumiem ir nemainīga. To var izskaidrot ar tīri pragmatiskiem aprēķiniem, jo par mākslas jautājumiem diezgan labi krājumi bija citās bibliotēkās un muzejos, piemēram, Austrumu filoloģijas kabinetā, Mākslas akadēmijā, Valsts bibliotēkā un Rīgas pilsētas muzejā.⁹ Tāpēc mērķtiecīgi tika komplektēti informācijas resursi par grieķu un romiešu mākslu un likti pamati bibliotēkai par renesanses mākslu. Kaut gan

Mākslas kabineta skats

septiņu gadu periodā, kad kabinetu vadīja E. Felsbergs, bija skaidri noteikts grāmatu komplektēšanas profils, avotos minēts, ka grieķu mākslas bibliotēka Mākslas kabinetā vēl ir tālu no pilnības, minēti vairāki izdevumi un periodika, kas būtu nepieciešama nopietnām studijām. Tomēr, kaut arī atsevišķu izdevumu krājumā trūkst,

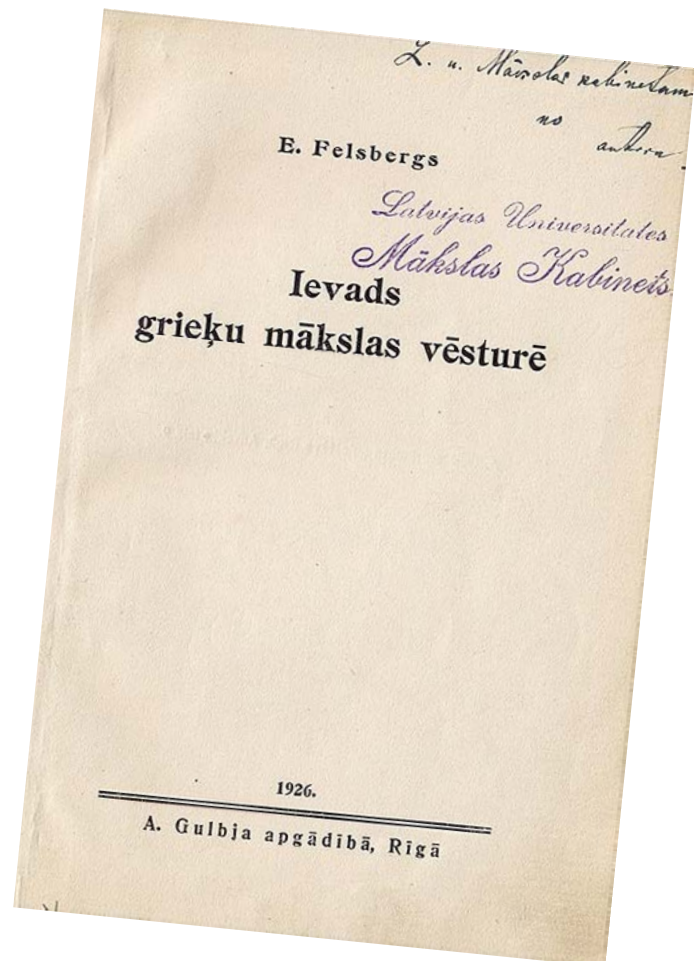

“Atēnas ar Akropoli”, Karla Votelera gravīras litogrāfija (pirms 1890. gada), skats no austrumiem uz Erehteju, Propilejiem, Partenonu

Mākslas kabineta bibliotēka “laikam gan ir pilnīgākā Latvijā un ar viņas palīdzību jau ir iespējams dažus grieķu mākslas jautājumus zinātniski izpētīt”.¹⁰

Ernesta Felsberga Mākslas kabineta lolojums līdz mūsdienām nav saglabājies. Dažādos avotos ir minēts pat atšķirīgs tā likvidācijas gads, tāpēc Mākslas kabineta darbības vēsture ir nopietnas izpētes vērtā. Vislielākās neskaidrības ir saistītas tieši ar antīkās kultūras priekšmetu kolekciju pēc kabineta likvidēšanas. Tikai neliela daļa priekšmetu kolekcijas glabājas Mākslas muzejā “Rīgas Birža”. Lielāka skaidrība ir ar Mākslas kabineta grāmatu kolekciju, kura pēc kabineta likvidācijas saglabājas Filoloģijas fakultātes bibliotēkā.

LU Bibliotēka ir profesora E. Felsberga privātās bibliotēkas un Mākslas kabineta grāmatu vēsturiskā mantiniece. Bibliotēkā ir saglabājies pats būtiskākais apliecinājums par Mākslas kabineta grāmatām, proti, inventāra grāmata “Latvijas Universitātes Mākslas kabineta grāmatu saraksts”, kura glabājas Krājuma izmantošanas un attīstības departamentā. Minētā inventāra grāmata ir noformēta atbilstoši lietvedības noteikumiem, visas lapas inventāra grāmatā numurētas, pēdējā lappusē ir redzams datējums un zīmogs. Pavisam šajā grāmatā ir 715 ieraksti. Tātad, izsekojot ierakstu skaitam

Reprodukcija renesanses gleznotāja, monētu kalēja un zeltkaļa Frančesko Frančas (*Francesco Francia*, ap 1448–1517) darbam “Ķēniņu pielūgšana”

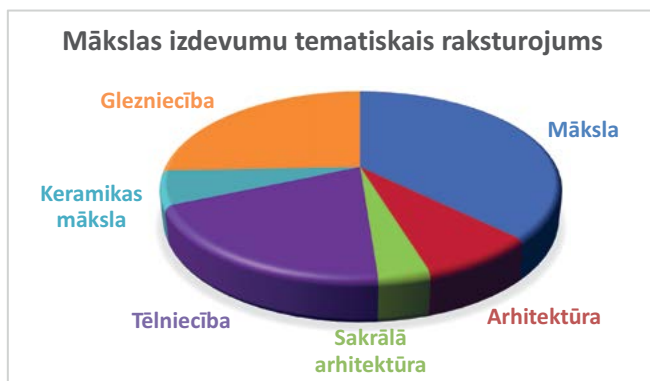
inventāra grāmatā, var apgalvot, ka tieši profesora E. Felsberga darbības laikā ir izveidota lielākā daļa grāmatu kolekcijas, jo, kā jau iepriekš minēts, 1927. gadā kabineta bibliotēka sastāvēja no 530 numuriem.

Interese par Universitātes agrākajām vērtībām uzplauksnīja līdz ar Trešās atmodas periodu, kad 1987./1988. gadā Latvijas Universitātes Bibliotēkas darbinieki, balstoties tikai uz savu entuziasmu, sāka apzināt šo kolekciju, lai glabātu vienā vietā grāmatas ar Mākslas kabineta spiedogu.¹¹ Diemžēl pilnīgu toreizējās bibliotēkas krājumu tā arī neizdevās apzināt. Arī turpmākajos gados ieinteresētība par šīs kolekcijas sakārtošanu neapsīka.

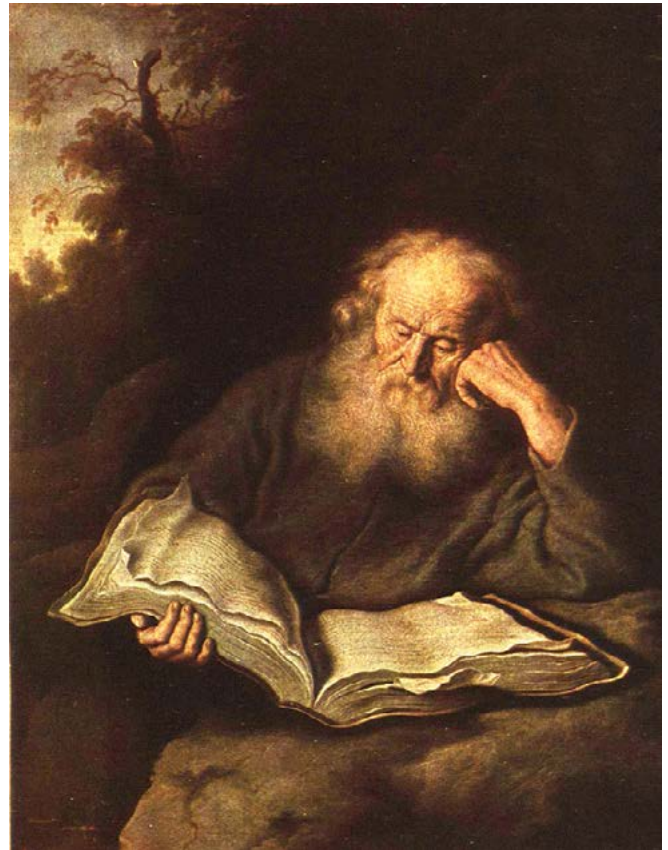
2010. gadā Bibliotēka par vienu no krājuma speciālām kolekcijām ir noteikusi "Ernesta Felsberga un Mākslas kabineta kolekciju".¹²

Nemot vērā situāciju, ka Mākslas kabineta bibliotēkas krājums fiziski vairākkārt tika pārvietots uz dažādām adresēm, kā arī faktu, ka gan profesora personīgajā bibliotēkā, gan Mākslas kabinetā bija izdevumi par mākslu, atsevišķos gadījumos bija grūti noteikt to piederību konkrētai kolekcijai, tāpēc abas kolekcijas tika apvienotas vienā – "Ernesta Felsberga un Mākslas kabineta kolekcijā".

Kolekcijas apjoms ir vairāk nekā 1840 grāmatu sējumu (07.02.2017. dati). Kolekcijā ir gan antīkās pasaules vēsture, gan arheoloģija, gan klasiskā filoloģija, gan mitoloģija, gan mākslas vēsture un teorija, uzziņu materiāli, valodas un mitoloģijas vārdnīcas, tematiski mākslas katalogi. Mākslas kabineta bibliotēkas daļa ietver daudzpusīgu mākslas vēstures izdevumu klāstu – ne tikai par senajiem grieķiem, romiešiem un ēģiptiešiem, bet arī par citu valstu un laikmetu mākslas attīstību, itin visiem stiliem, daudzus individuālu mākslinieku darbības un muzeju kolekciju aprakstus, plašus vispārējās mākslas vēstures daudzsējumu izdevumus un ilustrātvos izdevumus. Minētās kolekcijas kodols veidots vairāk nekā pirms 90 gadiem, taču vēl mūsdienās kolekcijā esošie izdevumi ir noderīgi mākslas studijām par dažādiem laikmetiem un mākslas nozarēm.¹³

Saistītās ziņas: <http://www.biblioteka.lu.lv/index.php?id=42440>

Holandiešu baroka laika mākslinieka Zālamana Koninka (*Salomon Koninck*, 1609–1656) darba "Eremīts" (*De heremiet*, eļļas gleznojums, 1643) reprodukcija

Atsauces

- 1 Profesors Dr. phil. h. c. Ernests Felsbergs. Dzīve un darbs = Professor Dr. phil. h. c. Ernests Felsbergs. Vita et opera / sast. Sandra Ranka ; bibliogr. red. Diāna Paukšēna ; LU Bibliotēka. – Rīga : LU, 2004. – 11.lpp.
- 2 Kiope Māra. Saruna ar Latvijas Universitātes pirmo rektoru profesoru Ernestu Felsbergu / Māra Kiope // Profesors Dr. phil. h. c. Ernests Felsbergs. Dzīve un darbs = Professor Dr. phil. h. c. Ernests Felsbergs. Vita et opera / sast. Sandra Ranka ; bibliogr. red. Diāna Paukšēna ; LU Bibliotēka. – Rīga : LU, 2004. – 37. – 43.lpp.
- 3 Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats 1919.–1924. – Rīga, 1925. – 292.lpp.
- 4 Turpat, 324.lpp.
- 5 Turpat.
- 6 Turpat.
- 7 Turpat.
- 8 Latvijas Universitātes darbības pārskats 1926/27 akad. gads. – Rīga, 1927. – 170.lpp.
- 9 Turpat.
- 10 Turpat.
- 11 Apele S. LU pirmais rektors Ernests Felsbergs un viņa mākslas kabinets. Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas 470 gadu jubilejas zinātniskā konference. – Rīga, 75.lpp.
- 12 Saviča M. Speciālo kolekciju raksturojums informācijas avotos. <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/2337>
- 13 Mantniece I. http://www.biblioteka.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/lu_biblioteka/Par_biblioteku/Aktivitates/Konferences_un_seminari/LU_70/Mantniece_-_LU_rektora_profesora_Ernesta_Felsberga_un_Makslas_kabineta_kolekcija.pdf